

La preséncia occitana dins la basa de donadas *ParemioRom*. Un novèl esplech paremiologic per la lenga d'òc

José Enrique GARGALLO
Universitat de Barcelona

Aitor CARRERA
Universitat de Lhèida

1. Presentacion

ParemioRom es l'acronim del projècte *Paremiologia romance: refranes meteorológicos y territorio*, qu'es estat finançat pel ministèri de l'Economia e de la Competitivitat de l'Estat espanhòl pendent lo trienni 2011-2014. En fach, s'agís de la seguida de dos autres projèctes precedents que lor tòca èra de bastir la *Base de datos sobre refranes del calendario y meteorológicos en la Romania (BADARE)*. Aqueles projèctes foguèron tanben finançats per l'Estat espanhòl, e mai precisament pel ministèri de la Sciéncia e de l'Innovacion e pel ministèri de l'Educacion e de la Sciéncia. Donc, lo projècte *ParemioRom*, que son sit web se pòt consultar sus l'adreça <http://stel.ub.edu/paremio-rom>, recampa totas las informacions qu'èran ja dins *BADARE* (que compreniá a son torn uèch mila formulas) e compta a l'ora d'ara aperaquí dotze mila provèrbis romanics, çò que ne fa la basa de donadas mai voluminosa pertocant la paremiologia de totas las lengas neolatinas.

Per fargar aquela basa de donadas, se constituiguèt una còla que se compausa d'especialistas dins totas las lengas romanicas, del portugués d'otramar a la varietats d'Ístria e al romanés, en passant pel galèc, l'asturian, lo castelhan, l'aragonés, lo catalan, lo francés e los dialèctes d'oïl, lo francoprovençal, l'italian e las varietats italo-romanicas, lo retoromanic, lo sarde o, evidentament, l'occitan. Aqueles cercaires ressortisson de mai d'un estat europèu: l'Estat espanhòl, l'Estat francés, Portugal, Itàlia e Croàcia. Lo cercaire principal, e donc lo coordenaire d'aquel projècte, es José Enrique Gargallo, de l'Universitat de Barcelona. Per çò qu'es dels domenis linguistics galloromanics, Aitor Carrera (de l'Universitat de Lhèida) s'ocupa de l'occitan; Guylaine Brun-Trigaud (de l'Universitat de Niça) del domeni d'oïl e del francoprovençal; Joan Fontana, Maria-Reina Bastardas e lo quite José Enrique Gargallo (totes tres de l'Universitat de Barcelona) del catalan; Elisabetta Carpitelli (de l'Universitat de Niça) de l'italian, e donc tanben del galloitalic; e Gabriele Iannaccaro (de l'Universitat de Milan) del retoromanic.

Demest los nombroses resultats d'aquel projècte e de sos predecessors, es indefugible d'evocar non solament fòrça publicacions,¹ mas tanben los tres seminaris

¹ Quant a las publicacions, vejatz <http://stel.ub.edu/paremio-rom/ca/p%C3%A0gines/resultats>

internacionals tenguts a l'Universitat de Barcelona en 2009, 2010 e 2011, e que lor objècte principal n'èra la paremiologia romanica. Justament, òm pòt retrobar las comunicacions dels dos primièrs seminaris dins Gargallo (2010; 2011), e lo tresen collòqui a fach recentament l'objècte d'un numèro monografic de la revista *Géolinguistique* ont, en mai dels trabalhs dels cercaires que compausan *ParemioRom*, se tròban tanben d'articles de prestigioses romanistas coma Joan Veny o Michel Contini. A respècte de las principals publicacions recentas que pòrtan son atencion especificament sus l'occitan, cal nommar non solament los trabalhs de Carrera (2010; 2012), Carrera e Gargallo (2012) o Gargallo e Carrera (2010), mas tanben los de Bastardas (2010) o Brun-Trigaud (2012). D'alhors, es de soslinhar que dins aqueste meteís volum d'actes trobaretz encara un apròchi del recuèlh de provèrbis de la val d'Aura de François Vidailhet (1910) signat de Bastardas.

2. La geoparemiologia e lo projècte *ParemioRom*

2.1. Questions generalas

Lo tèrme *geoparemiologia* foguèt concebut pel sabent italian Temistocle Franceschi, president del Centro Interuniversitario di Geoparemiologia (CIG) de l'Universitat de Florença, que participava tanben al projècte *BADARE*. S'agís donc d'un tèrme parallèl a aquel de *geolinguistica*. En fach, d'après la definicion del CIG, la *geoparemiologia* es la consequéncia de l'aplicacion de la metodologia geolinguistica a la paremiologia.² Alara, la tòca del projècte *ParemioRom* es pas solament de repertoriar e catalogar de manèra detalhada de provèrbis de tot l'espaci romanic, mas tanben de los estudiar d'un ponch de vista linguistic e mai especificament geolinguistic. La tòca es de relevar lor posicion sus la carta en se servissent de lors caracteristicas linguistics, dels toponims e de quina altra question que siá, per que aquò pòsca servir a conéisser l'espandida de certanas formulas, a percebre las diferéncias o las coincidéncias entre las lengas e las varietats romanicas en prenent coma ponch de partença los provèrbis, a provesir los linguistas e los dialectològs de donadas que fins aquí èran malaürosament daissadas de caire tròp sovent. Per consequent, se pòt dire que, del ponch de vista metodologic, lo tractament que *ParemioRom* ne fa dels provèrbis es pas gaire diferent d'aquel qu'es estat pres pels atlases linguistics fàcia a la fonetica, a la morfosintaxi o, mai que mai, al lexic. Efectivament, *ParemioRom* prepausa tanben de cartas. I tornarem çai jos.

A l'ora d'ara, la basa de donadas del projècte *ParemioRom* assosta aperiàquí un milierat de provèrbis occitans,³ dont mai d'un centenat son estats *geolocalizats*. Aquò vòl dire qu'òm los a pogut ligar a un luòc especific, siá perque lo provèrbi inclutz una referéncia a un endrech precis (una localitat, un oronim, un idronim, un país...⁴ es a dire: un toponim), siá perque avèm constatat qu'una tala formula es utilizada

² Vejatz lo sit web del CIG: <http://www.cig.unifi.it/it/geoparem.htm>

³ Aquò vòl dire que i a mai de dos cents provèrbis de la lenga d'òc que son estats incluses dins *ParemioRom* e qu'èran pas dins la basa de donadas *BADARE*. Òm pot consultar la basa de donadas sus l'adreça seguenta: <http://stel.ub.edu/paremio-rom/ca/refranys>.

⁴ Nos servissèm del tèrme *país* dins lo sens qu'es estat utilizat per de geografes coma Frédéric Zégierman, que sortiguèt doas famosas guidas suls *pays de France* (Zégierman 1999a, 1999b). Donc s'agís pas dels

dins un vilatge o dins un territòri determinats mercé a las informacions que nos son estadas provesidas per la bibliografia (es pas inacostumat que los recuèlhs precisen que tal o tal provèrbis son pròpris a un endrech, que siá un vilatge minúscul o tot un grand parçan) o per l'analisi dels compausants linguistics e extralinguistics de l'adagi en question. D'autre biais, cal prene en consideracion que nòstre projècte a ja realizat de pichòtas recèrcas sul terren que devon servir per complementar las informacions bibliograficas e, tot compte fach, per agrandir lo catalòg actual.⁵

2.2. La consultacion de la basa de donadas

Mercé al formulari, la consultacion pòt èsser facha a mai d'un nivèl, pel mejan de mai d'un castron, estant que los elements de cada provèrbi son estats retalhats menimosa-ment. Aqueles nivèls son los que seguisson:

- a) Lo nivèl textual, que compren a son torn:
 - Lo provèrbi restrench, aital coma es estat consignat de la bibliografia.
 - Las eventualas glòssas. Çò es, las nòtas o remarques a prepaus del provèrbi qu'òm pòt trobar dins l'obratge d'ont es estat pres.
 - La revirada en espanhòl. Ça que la, cal dire que lo sit web del projècte *PremioRom* pòt tanben èsser consultat en catalan e en anglès.
 - Los comentaris. Donc, las precisions que son estadas fachas per la còla del projècte *PremioRom* a prepaus del provèrbi, qu'incluson d'informacions sus sa grafia o sas caracteristicas linguistics, e mai sus sas eventualas semblanças amb d'autres provèrbis. Vist que los recuèlhs occitans utilizan mai que mai de grafias prealibertinas, es aquí qu'avèm ensajat de regularizar totes los provèrbis occitans en grafia modèrna. A la seguida de l'incapacitat de devinar totas las eventualas formas occitanas dins de multiplas grafias prealibertinas (pas totjorn forçadament felibrencas) al moment de far una recèrca dins lo castron del formulari ont deu figurar lo tèxte literal del provèrbi, òm se pòt servir dels mots occitans jos sa forma alibertina en aviant la recèrca dins la casa dels *comentarios*.

- b) Las lengas o varietats linguistics.

Dins aquel nivèl es possible de causr quasi un quarantenat de varietats linguistics romanicas. De lengas, de segur. Mas tanben d'autras modalitats que la comunautat scientifica es pas d'acòrdi s'aquò s'agís de lengas o de dialèctes de lengas mai grandas. Vaicí lo catalòg per òrdre alfabetic: abrucés, aragonés, asturleonés, benasqués, calabrés, campanian, castelhan o espanhòl, catalan, còrs, emilian, francés, francoprovençal, friolan, galèc, istroromanés, istroromani, italian, judeoespanhòl o judeocastelhan, lacial, ladin, ligur, lombard, lucanian, marchesan, mirandés, occitan,⁶ piemontés, polhés, portugués, roman (o *romanesco*), romanés, romanch, romanhòl, sas-

departaments actuals, que repausan sovent sus de critèris artificials, mas de zònas qu'an una entitat istorica, naturala o linguistica, o que lor coesion se pòt apiejar sus l'atraccion d'un centre urban.

⁵ Vejatz, per exemple, la recèrca qu'es estada menada per Gargallo e Carrera (2010), que supausèt d'enquèstas dins mai d'un vilatge aranés, mas tanben dins de localitats que se tròban al limit de Comenge e de Coserans, dins l'Estat francés, coma Mèles, Mana o Shen.

⁶ L'anciana distincion entre *occitan* e *occitan* (*aranés*) que figurava dins *BADARE*, es estada abandonada.

serés, sicilian, toscan, valon e venèt. Cal dire pasmens que dins los comentaris òm pòt tombar sus d'atribucions a de varietats encara mai particularas. En çò que concernís l'occitan, per exemple, avèm velhat d'establir de manièra concisa, après una analisi de las caracteristicas linguísticas dels provèrbis, lo dialècte que cada formula li aperten. De tota faïçon, cal dire qu'es pas extraordinari que dins de dictionaris coma aquel de Mistral, òm pòska retrobar d'adaptacions dialectalas (dins aquel cas, al provençal) de provèrbis censats èsser originaris d'autres dialèctes. Cada còp qu'es estat possible, avèm tanben senhalat tot aquò dins los *comentaris*.⁷

c) Lo nivèl *conceptual*.

La basa de donadas *PremioRom* fa lo triatge dels elements que se rapòrtan a la *cronologia*, a la *meteorologia* e al quadre *tematic* de totes los provèrbis. Donc, nos prepausa de los crivelar en prenent coma ponch de partença lors elements referencials. Dins lo primièr cas, òm pòt causir demest gaireben un vintenat de referéncias que fan allusion a de periòdes de temps (annada, sason, mes, setmana, data fixa, data movedissa...), e puèi especificar (dins lo castron *soscategoria*) quitament lo jorn precís, lo sant del jorn, l'ora exacta, la sason especifica o los agropaments temporals, entretant. Aquò permet de recuperar còp sec, per exemple, totes los provèrbis qu'evòcan un jorn precís de l'an dins una lenga o una varietat, mas tanben dins totes las lengas romanicas, çò qu'es plan practic se volèm aviar de comparasons, que siá sul plan referencial o sul plan linguistic. Es çò meteís per la *meteorologia*, ont un classament dels fenomèns atmosferics es estat mes en plaça. Alara, lo cercaire pòt portar son atencion sus mai d'un trentenat de *categorias* e environ cent trenta *soscategorias*, demest las qualas retrobarà aisidament los provèrbis qu'inclon de referéncias a la *bisa* o a l'*autan*, los que parlan del bèl temps o de la chavana, aqueles ont las montanhas amb un capèl marcan l'arribada de la pluèja, los qu'evòcan los arcolans, las nívols, la nèbla, la periclada o, per exemple, lo calimàs. Fin finala, dins la darrièra categoria (lo quadre *tematic*), òm pòt causir los provèrbis que fan referéncia als animals o als vegetals, a la luna o a las estelas, a la mar o als ponches cardinals, als jorns manlevats o als elements de la vida vidanta, als presagis o a la prefiguracion del temps, mas tanben als toponims, que prenon una plaça màger dins *PremioRom*. A costat d'un vintenat de *categorias*, donc, es possible de causir de centenats de possibilitats en apiejant sus *soscategoria*. E es aquí que se poirà observar que i a de nombroses noms de luòc que rendon facilament una recèrca sus l'impacte proverbial de tal o tal som, de tal o tal vilatge, de tal o tal país, de tal o tal flume. En fach, mercé a aquel *quadre tematic*, es possible d'aver en qualques segondas totes los provèrbis occitans que rapèlan d'endrechtes coma la vila de Bordèu, lo cloquièr de Rodés, l'Aupilha o Cantal.

⁷ Es evident que lo *Tresor* de Mistral *favoriza* almens la preséncia d'elements provençals. Mas dins d'autres recuèlhs, coma aquel d'Alibèrt (1998), per exemple, i a de provèrbis que son sospechables d'èsser preses justament de Mistral. Alara, aquí se dobrís un novèl orizòn de recèrca (qu'es pas tan novèl pertocant los dictionaris, pr'aquò): la question dels manlèus entre los obratges de referéncia e de la transmission textuala de las senténcias proverbialas.

Se consultam lo sit del Centre interregional de desenvolupament de l'occitan (lo CIRDÒC de Besièrs), nos avisarem lèu que solament dins aquela gròssa bibliotèca e mediatèca, i a mai d'un centenat d'obratges que pòdon èsser agropats jos la rubrica *proverbes occitans*. La basa bibliografica SUDOC, coma o a constatat nòstra collèga Brun-Trigaud (2012: 10), ne revèla mai de cent cinquanta referéncias. Vist que, per ara, lo despolhament de tot aquel volum podiá pas èsser atench, una causida qu'assegurèsse la representativitat de nòstre escapolon èra de far. Calíá que portèsse pro d'informacions sus tot lo domeni linguistic mas que traduguèsse a l'encòp una certana desigualtat geografica en çò que concernís la densitat dels trabalhs que s'ocupan dels diferents dialèctes occitans, perque es sauput de totes que i a d'obratges de referéncia ont d'unes son representats mai eficientament que non pas d'autres. De mai, es pas un secret que dins certans païses occitans los recuèlhs de provèrbis son mai abondoses qu'endacòm mai. Lo tot èra de començar. Totun, se'n calíá passar de començar cossí que siá.

Es per tot aquò que d'en primièr avèm cercat de donar l'assaut a de produccions signadas de figuras importantas de la filologia e la cultura occitanas dels darrièrs cent cinquanta ans, qu'en fach devon èsser estadas fondamentalas per d'autres trabalhs que, mai tard, an tanben amassat de provèrbis. Avèm agut recors a de repertòris coma aquel de Vastin Lespy (1892), saberut e gramatician biarnés, e mai autor –amb Paul Raymond– del *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes*; de Joan-Francés Bladèr (1879), folclorista gascon;⁸ d'Antonin Perbòsc (1982), precursor d'Alibèrt e una figura clau de l'occitanisme modèrne; del quite Loís Alibèrt (1998); del nòrd-occitan Josep Ros (1971) –gaireben tant important coma Perbòsc dins l'istòria recenta de la lenga occitana– o de la celèbra escrivana Marcela Delpastre (1974), lemosina tanben.⁹ A tot aquò cal apondre lo despolhament dels trabalhs lexicografics de Mistral (*Lou Tresor dóu Felibrige*, que pòrta mai de la mitat dels provèrbis occitans de nòstra basa de donadas coma o avèm dich çai sus, e donc que torna far pròva de sa valor incommensurable), de Palay (1980) o de Vayssier (1879), que poirián representar respectivament los espacis provençal, gascon e lengadocian (o mai precisament roergàs) s'èra pas lo fach que Mistral recampèt d'informacions qu'èran pas especificament provençalas o orientalas. D'un autre costat, oblidem pas lo diccionari de Boissier de Sauvages, qu'es un pauc mai ancian mas que demòra una referéncia filologica, e dont los provèrbis son estats ordenats e repertoriats per Trinquier (1993). Çà que la, podiam pas tanpauc daissar de caire d'autres trabalhs fòrça mai tardièrs mas egalament remarcables, coma l'ambiciós catalòg de Hourcade (2008), que totaliza mai de mila uèch cents provèrbis gascons, otra la seccion consagrada a la «geografia bearnesa peus arreproèrs e peus chafres», ont i a encara mai de provèrbis mesclats a de cançons e de dictons.¹⁰ Pa-

⁸ Dins son recuèlh, en mai d'aqueles que son de son encontrada, i a cent quatre provèrbis de Daignan du Sendat, del sègle XVIII, que mai d'un poirián remontan al sègle XVI.

⁹ Los provèrbis de Perbòsc foguèron editats per Josianne Bru e Daniel Fabre. Ramon Chatbèrt s'ocupèt dels provèrbis d'Alibèrt, e Robert Joudoux e Josep Migòt d'aqueles de Ros.

¹⁰ Hourcade nos assabenta que sos provèrbis sortisson de las revistas *Per Noste* e *Reclams de Biarn e Gasconha*, d'obratges literaris o dels diccionaris de Lespy e de Palay, mas nos avertís tanben que n'i a que provenon d'una «enquèsta dirècta [...] auprès de la populacion bearnesa (maisons comunas, larèrs ruraus, associacions de l'atge tresau, etc.) miada en 1982» (Hourcade 2008: 23). Malgrat lo títol, lo trabalh de Hourcade s'ocupa mai que mai del biarnés, quitament s'admet que «hèra de monde de las Lanas e de l'Agenés que m'an dit, après la sortida deu men libe en 1989, que mantuns arreporèrs qui balhavi qu'èran tanben coneguts a lor... a còps dab hèra chic de diferéncia» (Hourcade 2008: 25).

rièrament, l'impausanta edicion dels *Proverbes de la Grande-Lande* d'Arnaudin (1996) èra tanben indefugibla dins la mesura que se sarra dels 2000 adagis e dichas. Per fin d'equilibrar la mòstra gascona (e per evitar tanben de confondre lo gascon mai occidental e lo gascon general, çò que, malastrosament, arriba plan sovent) nos sèm servits de pichòts recuèlhs qu'equilibran lo pes del biarnés (Palay, Lespy, Hourcade), coma aquel de Vidailhet (1910) que tòca la val d'Aura, lo de Castet (1899) que s'ocupa de Biròs, lo de Rondou (1911) de Varetja o lo de Cordier (1878) del Lavedan, en mai de qualque trabalh que pòrta son atencion sus l'aranés (CNLVA 1992, per exemple), dins l'espèra d'èsser en estat de despolhar d'autras compilacions coma aquelas d'Eugène Bernat (1973; 1974; 1978). A nòstre vejaire, aqueles recuèlhs locals –mai que mai gascons– empachan pas d'aver una vista d'ensemble del domeni occitan. Cossí que siá, contribuïsson al fach que los tres dialèctes meridionals –gascon, lengadocian e provençal– son plan representats dins nòstra basa de donadas, e fin finala dins una recèrca que s'avera longa e que per ara preten qu'a èsser superficiala (pr'aquò, sèm persuadits que contunharà dins l'avenir). En fach, cal dire que, malgrat que i aja fòrça autres trabalhs que son estats despolhats o que son en prevision d'o èsser (lo de Vovelle [1987] sul provençal, lo de Blaquièra [2006] sul niçard, l'auvernhàs de Raynal [1948] o lo recuèlh terriblement francizat de Labrunie [1985]), la recòlta s'es revelada bufèca dins de nombrosas sorsas bibliograficas, estant qu'inclusián pas tròp de provèrbis potencialment *geolocalizables*, manca d'indicacions precisas sus l'endrech ont èra utilizat un provèrbi determinat o de toponims.¹¹ A prepaus de tot aquò, cal esperar que serem ben lèu en estat d'introduire de novèlas donadas, siá dels recuèlhs qu'aviam pas encara pogut consultar, siá dels atlases linguistics de l'Estat francés, qu'una primièra apercebuda de lors informacions paremiologicas es estada facha Brun-Trigaud (2012). Aital meteís, gardam l'espèr de poder introduire encara mai de donadas obtengudas dins de recèrcas sul terren e de las far grossir pauc a pauc, coma aquelas que son estadas expausadas dins lo trabalh de Gargallo e Carrera (2010).

5. Las geolocalizacions

Aquí s'agís, a còp segur, de la partida mai interessanta de la basa de donadas de *PremioRom*, puèi que sa novetat principala per rapòrt als projèctes precedents consistís a donar mai de vam a la dimension geografica de la paremiologia. I a de provèrbis que pòdon èsser atribuïts a un territòri o un endrech, per exemple mercé al fach que son sortits de recuèlhs d'un espaci determinat, o ben perque dins lo meteís trabalh ont son estats enregistrats, s'es precisat qu'una tala formula deu èsser circonscricha a un luòc o una zòna, quitament a un país o, de còps que i a, a un departament. I a encara d'autres provèrbis que contenen de referéncias explicitas a un territòri o un endrech, mai que mai pel mejan d'un nòm de luòc, siá d'un toponim. Alara, lo formulari principal permet de causir quina que siá d'aquelas doas possibilitats (la *localizacion geografica* e la *referéncia toponimica*, que son de causas tot plen diferentas), mas tanben las doas causas a l'encòp (o cap de las doas). Alara, après aver introduch lo nom d'un endrech dins lo formulari, aurem totes los provèrbis que s'i rapòrtan o que

¹¹ Per mai d'informacions sus las sorsas bibliograficas per l'occitan, remandam los legeires a Carrera (2012: 24).

son censats i èsser en usatge. L'endrech mençonat es representat sus una carta, ont òm distinguís las *geolocalizacions pontualas* (per exemple, un vilatge) e las *zonals* (montanhas, flumes, païses, etc.). Aquel imatge pòt èsser agrandit o reduch segon los besonhs de l'usatgièr. Òm pòt quitament causir mai d'una mena de representacion cartografica: fisica, politica, vista de satellit o ibrida (valent a dire, tot a l'encòp). Vaicí, per exemple, la ficha del toponim *Coserans*, que nos mena de cap a dos provèrbis tenguts dins aquel país occitan:

Imatge 2. *Geolocalizacion Coserans*

Geolocalitzacions

Mostrant 1 - 1 de 1 (pàgina 1 de 1)

Lloc

Territori

Descripció

Elements per pàgina
20 ▾

Mapa de Geolocalitzacions de Coserans. La mapa mostra la region de Narbona (Narbonne) e la region de l'Arieja (Ariège). La region de Narbona es marcada amb un contorn negre. La region de l'Arieja es marcada amb un contorn negre. La region de l'Arieja es marcada amb un contorn negre. La region de l'Arieja es marcada amb un contorn negre.

Coserans [Couserans]

Territori:
Coserans [Couserans], Arièja [Ariège], Miègjorn-Pirenèus [Midi-Pyrénées], França.

Mostrant 1 - 1 de 1 (pàgina 1 de 1)

S'a la plaça de *Coserans*, causissèm lo toponim *Nòra* e precisam dins lo formulari que s'agís d'una *referéncia toponimica*, aurem quatre provèrbis qu'inclon lo nom d'aquela montanha prèp de Narbona.

Imatge 3. Nòra dins lo formulari

▼ Per geolocalitzacions

Lloc

Nòra

Territori

Descripció

Té geolocalització

Elements per pàgina

20 ▼

Cerca

Reinicialitza

Text ▼	Llengua o varietat
Montaut ditz a Nòra: "Nòra, Nòra, lo fred me devòra!" E Nòra respond a Montaut: "Quand tu as fred, ieu ai pas caud"	occità
Nòra ditz a Montaut: "Prèsta-me ton blisaud". E Montaut respond a Nòra: "Se tu as fred, ieu som defòra"	occità
Noro dis à Mount-Aut: [/] Presto-me toun brisaud, [/] -Quand tu, Mount-Aut respond, as fre, ieu n'ai pas caud	occità
Noro dis à Mount-Aut: [/] Quand as frech, ieu n'è pas caud: [/] E Mount-Aut respond à Noro: [/] Quand as frech, ieu soun deforo	occità

Mostrant 1 - 4 de 4 (pàgina 1 de 1)

Totas las *geolocalizacions* dispausan de fichas especificas, que pòdon èsser retrobadas en apiejant sus *geolocalizacions* dins la partida esquèrra de l'ecran, mas tanben en partissent de las fichas dels provèrbis que son estats *geolocalizats*. Per l'occitan, cada toponim es escrich en grafia normativa, del temps que la forma oficiala (pels toponims de l'Estat francés) es presentada a la seguida, entre croquets. Lo país, lo departament e la region son precisats. La mena de toponim (se s'agís d'un oronim, d'un idronim, etc.) es tanben senhalada.

Conclusions

La seguida naturala de nòstre projècte seriá probablament l'elaboracion d'atlasses geoparemiologics, qu'aurián besonh d'un long trabalh d'observacion e de catalogacion de nòstras donadas, e mai de novèlas informacions, bibliograficas o oralas. Dins un trabalh recent que s'ocupa dels elements toponimics dins los provèrbis meteorologics occitans, avèm mes sus la taula la possibilitat de capitar de *geografias paremiologicas* complementàrias après aver dreïçat lo catalòg dels principals referents geografics d'un país o d'un departament (donc, los toponims mencionats dins los provèrbis) a l'imatge dels atlasses topografics que fasián enòrmament plaser a Coromines (1972, I: 27). De membres del nòstre projècte an ja publicat de cartas interpretativas o sinteticas (vejatz, per exemple, Gargallo e Álvarez [2014: 319-321], que sortiguèron de cartas sus mai d'una formula proverbiala que tòcan los domenis iberics; o Carrera [2012], ont trobaretz sièis cartas que i son senhalats la màger part dels toponims occitans que se tròban dins *ParemioRom*). Cossí que siá, per ara nos podèm pagar de dire que nòstre

proècte servís ja a l'ora d'ara de fondament a de nombrosas recèrcas pertocant los provèrbis, e que pòt èsser tanben un esplech plan util per la dialectologia. En fach, es pas de mal constatar, après i aver mandat un còp d'uèlh, qu'existisson d'*airals proverbials* que pòdon èsser l'objècte de cartas e que pòdon èsser comparats als airals fonetics, morfosintaxics o lexicals de las recèrcas geolinguisticas convencionals. Es a dire: i a de provèrbis dont podèm certificar que son utilizats dins de zònas concretas, siá per de rasons linguistics (mai que mai los traches dialectals, sens oblidar que los adagis son aclins a presentar de formas o de solucions arcaïcas qu'a l'ora d'ara fan pas partida de la varietat linguistica ont son presents), siá per las referéncias a d'elements geografics (los toponims; mas cal téner compte qu'un toponim pòt èsser una referéncia a de centenats o quitament de milierats de quilomètres de distància), siá per de rasons extralinguisticas que van de la climatologia a las tradicions en passant per las questions geograficas. A costat d'aqueles *airals proverbials*, òm pot dire -d'après lo tèrme qu'es estat fargat per nòstra còla- qu'existisson tanben de *paremiotipes*, valent a dire de provèrbis qu'an una estructura semblabla e un meteís contengut semantic, que pòdon èsser a l'encòp materializats de manières multiplas, e donc que nos permeton de dessenhlar d'isoglòssas ierarquizadas: lo meteís *paremiotipe* implica pas totjorn un sol provèrbi, mas lo mai sovent plusors. D'alhors, los provèrbis pòdon èsser *actualizats* al nivèl de l'estructura, çò que vòl dire que son pas solament someises a de remplaçaments d'elements lexicals o gramaticals, mas tanben a de modificacions sul plan referencial. *PremioRom* s'es tanben interessat a aquel sicut.

Dins lo domeni occitan avèm pogut observar un pauc de tot aquò. Malgrat que nòstras conclusions sián provisòrias e degan èsser verificadas per mai d'informacions, avèm pogut constatar, per exemple, que i a de vastes territòris occitans ont certans provèrbis o *paremiotipes* pareisson puslèu inabituals. Aital, las montanhas amb un capèl, que fan partida d'una sòrta de formula plan comuna dins totas las lengas romanicas (pel mejan d'*actualizacions* toponimicas), semblan pas correntas dins los recuèlhs de provèrbis de la plana gascona, benlèu per de rasons tot simplament orograficas. Vaicí qualques exemples tirats de *PremioRom*, que nos fan veire qu'aquela mena de provèrbis existisson dempuèi lo País Niçard (1) fins a las Corbièras (2) o en Lemosin (3). Per contra, en Gasconha avèm plan enregistrat un provèrbi aital dins la Val d'Aran (4), quitament s'anóncia lo bon temps e pas la pluèja, mas pareís absent dins la màger part dels recuèlhs gascons. En mai de tot aquò, cal senhalar que dins la partida orientala del domeni occitan, es fòrça frequent que lo darrièr element de la proposicion principala siá mai que mai *lèu*.¹² Existís la possibilitat que tot aquò siá quicòm de fortuit (e fin finala, una deduccion bescairada sus la basa d'un escapolon parcial), mas a primièra vista òm pòt pensar que i a de diferéncias geoparemiologicas entre los dialèctes occitans (per mai de precisions e d'exemples, vejatz Carrera e Gargallo [2012]). Los factors geografics o puslèu orografics i devon tanben jogar son ròtle dins la granda plana gascona.

¹² Evidentament, s'agís d'una consequéncia de la vocalizacion provençala del son lateral de mots coma *capèl* o *mantèl*, que fan partida de la proposicion subordinada. Mas aquela vocalizacion entraïna pas automaticament l'utilizacion de l'advèrbi *lèu*, coma o mòstra l'exemple lemosin.

- (1) *Quora Montcauv fa capèu, / Se non plòu, plourà lèu* [*Quoro Mount-Cau fa capèu / Se noun plòu, plóura lèu*] (Mistral, II: 364; s. v. *Mount-Cau*)¹³
- (2) *Quand Laric pòrta capèl, pren-te garda pastorèl* (Alibèrt 1998: 185)
- (3) *Quand lo pueg pren son chapeu, / bergiera, n'oblides pas ton manteu* (Delpastre 1974: 68)
- (4) *Montcorbison capèth, a londeman dia bèth* (CNLVA 1992: 23)

Inversament, lo *paremiotipe Montanha clara, Bordèu escur, pluèja de segur*, qu'es atestat dins de nombroses recuèlhs o dictionaris (Mistral, Bladèr, Hourcade, Lespy, Vidailhet, Dambielle, Cordier, Rondou, Perbòsc, Vayssier, Alibèrt...), es de mens en mens abitual a mesura qu'òm s'aluènha de la capitala de Gironda, ont pòt subir d'actualizacions referencialas (5, 6).

- (5) *Montanhas claras, Limosin escur: / Fara [sic] de pleja [sic] de segur* (Raynal 1948: 64)
- (6) *Quand veiràs Cornac escur, / cerca-te un abric segur* (Alibèrt 1998: 185)¹⁴

D'un autre costat, òm pòt èsser chocat de constatar que Garona e Ròse, per çò qu'avèm pogut veire fins aquí, pareisson coma de flumes pas tròp utils a la prevision meteorologica,¹⁵ contràriament a çò qu'arriba per Dordonha, Trueire, Òlt (7) o los gaves gascons (8), mas tanben per de ribièras fòrça pichòtas (vejatz Carrera [2012: 47-48]), çò que suggerís que i a pas un rapòrt evident entre l'importància fisica del referent e son utilitat meteorologica.

- (7) *Quand veiràs las nèblas sus Òlt / Pren lo flagèl e vai al sòl* [*Quond beyràs los nèplos sus Ouol / Pren lou flogèl et bay ol souol*] (Vayssier 1879: 448; s. v. *Ouol*)
- (8) *Quan eth Gave plora, / Vent o ploja* [*Quan et Gabet (sic) ploure, / Ben ou plouye*] (Cordier 1878: 49)

Se tot aquò pòt èsser accidental? Benlèu. En tot cas, de constatacions aital devon èsser estudiadas conscienciosament mejançant encara mai d'informacions. Mas çò segur es que l'estudi dels provèrbis deu completar los estudis geolinguistics, vist que nos balha de donadas novèlas plan preciosas. Aital, se s'es remarcat mai d'un còp que la partida nauta de la Val d'Aran se sarra linguisticament de Coserans sul plan fonetic o morfosintaxic (Carrera 2005; Carrera 2007), òm pòt pas èsser estonat de constatar que i a de provèrbis ariegeses que se repòrtan a de vilatges naut-araneses coma Bagergue (9) e que se retròban dins la Val d'Aran (10).

- (9) *Abriu negre / Que treguec eths òmes de Bagergue* [*Abriu [...] negre [...] [/] Que treguec ets homes de Bajergue*] (Castet 1894: 45)
- (10) *abriu [sic] nere, que traiguec [sic] er òme de Bagergue e lo portèc en Canejan* (Coromines 1990: 262)

Cossí que ne siá, lo projècte *ParemioRom* nos a après qu'es possible d'estudiar los provèrbis d'un ponch de vista diatopic e qu'aquelas formulas pòdon constituir un

¹³ La version originala figura en primièr luòc, del temps que la grafia originala es entre croquets. Dins lo recuèlh de Blaquiera (2006: 35) se tròba mai o mens la meteissa formula: *Quora Montcauv a lo capèu, se non plòu aïra plourà lèu* [*Coura Mount-Cau a lou capèu, se noun plòu ahura plóura lèu*]

¹⁴ Precedentament, lo provèrbi es atestat en cò de Mistral (I: 643, s. v. *Cournac*). Per mai d'exemples, vejatz Carrera (2013: 26-30).

¹⁵ Mistral (II: 800) testimònia de locucions o de provèrbis que se rapòrtan a Ròse, mas n'i a pas cap que pòsca èsser considerat coma meteorologic.

nivèl de mai dins la recèrca geolinguistica. Sèm persuadits que nos sèm enfonilhats dins un domeni passionant, e que lo Congrès de l'AIEO èra l'endrech perfiech per far conéisser aquesta aisina paremiologica e per vos prepausar que vos en serviscatz.

Bibliografia

ALIBERT, Louis [ALIBÈRT, Loís] (1998): *Proverbes de l'Aude*. Andoca: Vent Terral. Edicion de Ramon Chatbèrt.

ARNAUDIN, Félix (1996): *Proverbes de la Grande-Lande*. Becla: Parc naturel régional des Landes de Gascogne, Confluences. Edicion de Jacme Boissontier e Lothaire Mabru.

BASTARDAS, Maria-Reina (2010): «Tractament dels refranys meteorològics occitans dins *Lou Tresor dóu Felibrige* de Frederic Mistral». In: GARGALLO, José Enrique (coord.): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 155-171.

BERNAT, Eugène (1973): *Proverbes et dictons gascons en langage montagnard recueillis en Bigorre orientale dans les vallées de Basse Neste et de Nistos. Première série*. Masèras de Nestés: en cò de l'autor.

BERNAT, Eugène (1974): *Proverbes, dictons et locutions en gascon montagnard recueillis en Bigorre et Comminges. Deuxième série*. Masèras de Nestés: en cò de l'autor.

BERNAT, Eugène (1978): *Proverbes, dictons et locutions en gascon montagnard recueillis en Bigorre et Comminges. Troisième série*. Masèras de Nestés: en cò de l'autor.

BLADÉ, Jean-François [BLADÈR, Joan-Francés] (1879): *Proverbes & devinettes populaires recueillis dans l'Armagnac et l'Agenais*. París: Champion. Reedicion 2000, Tolosa: Loubatières.

BLAQUIÈRA, Jan (2006): *Proverbes du Pays Niçois. Prouverbi dóu Païs Nissart*. Niça: Éditions Campanile.

BRUN-TRIGAUD, Guylaine (2012): «Les dictons dans les atlas linguistiques de l'espace galloroman». *Géolinguistique*, 13, p. 9-16.

CARRERA, Aitor (2005): *Elements de variació diatòpica en el gascó de l'alta conca de la Garona. Afers de vocalisme en l'occità de la Vall d'Aran*. Lhèida: Universitat de Lhèida [tèsi inedita; 589 p. e 140 cartas].

CARRERA, Aitor (2007): «Una mica de dialectologia occitana. Els parlars de la Vall d'Aran en el marc del gascó pirinenc oriental». *De Lingua Aragonensi*, 3, p. 9-40.

CARRERA, Aitor (2010): «Provèrbis meteorològics en occitan dera Val d'Aran. Arrepòrt sus era situacion actua des donades sus eth gascon dera nauta arribèra de Garona». In: GARGALLO, José Enrique (coord.): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 155-171.

- CARRERA, Aitor (2012): «Paremiologia, onomàstica i territoris. L'element toponímic en els refranys meteorològics occitans». *Géolinguistique*, 13, p. 17-54.
- CARRERA, Aitor; GARGALLO, José Enrique (2012): «*Quora Montcauv a lo capèu, se non plòu aüra, plourà lèu*. De montanhas amb un capèl dins los provèrbis occitans e romanics». In: OLIVIÉRI, Michèle; BRUN-TRIGAUD, Guylaine; DEL GIUDICE, Philippe (ed.): *La Leçon des dialectes: hommages à Jean-Philippe Dalbera*. Alessandria: Edizioni dell'Orso, p. 243-250.
- CASTET, L'Abbé (1899): *Proverbes patois de la vallée de Biros en Couserans (Ariège)* [sic]. Fois: Imprimerie-Librairie Gadrat ainé.
- CENTRE de Normalisacion [sic] Lingüística dera Val d'Aran [CNLVA] (1992): *Arrepervèris*. Lhèida: Pagès.
- CORDIER, Eugène (1878): *Études sur le dialecte du Lavedan*. Banhèras de Bigòrra: Imprimerie J. Cazenave.
- COROMINAS, Joan [COROMINES, Joan] (1972): *Tópica Hespérica. Estudios sobre los antiguos dialectos, el substrato y la toponimia romances*. 2 vol. Madrid: Gredos.
- DELPASTRE, Marcelle (1974): *Nouveaux contes & proverbes limousins*. Tula: Lemouzi.
- GARGALLO, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
- GARGALLO, José Enrique (coord.) (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza*. Alessandria: Edizioni dell'Orso.
- GARGALLO, José Enrique; ÁLVAREZ, Xosé Alfonso (2014): «El proyecto ParemioRom. Refranes meteorológicos y geoparemiología romance». *Estudis Romànics*, 36, p. 313-324.
- GARGALLO, José Enrique; CARRERA, Aitor (2010): «Sobre els arrepervèris. Aproximació als refranys meteorològics del gascó pirinenc oriental: paral·lelismes, interferències i contrastos en el trifini de català, gascó i llenguadocià a partir del món de les parèmies». In: CREUS, Imma; PUIG, Maite; VENY, Joan R. (ed.): *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Lhèida: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes; Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 137-147.
- HOURCADE, André (2008): *Dictionnaire bilingue des proverbes gascons*. Vilafranca de Roergue: MonHélios.
- LABRUNIE, Alain (1985): *Proverbes et dictons d'Auvergne*. Marselha: Rivages.
- LESPY, Vastin (1892): *Dictons et proverbes du Béarn. Paroemiologie* [sic] comparée. Baiona: Imprimerie Maubec.
- Mistral = MISTRAL, Frederic (1879-1886): *Lou Tresor dóu Felibrige ou Dictionnaire provençal-français embrassant tous les dialectes de la langue d'oc moderne*. Ais de

Provença: Remondet-Aubin. Reedicion 1979, Rafèla: Marcel Petit culture provençale et méridionale.

PALAY, Simin (1980): *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes (Bassin aquitain), embrassant les dialectes du Béarn, de la Bigorre, du Gers, des Landes et de la Gascogne maritime et garonnaise*. París: CNRS. Tresena edicion.

PERBÒSC, Antonin (1982): *Proverbes et dictons du Pays d'Oc*. Marselha: Rivages. Edicion de Josianne Bru e Daniel Fabre.

RAYNAL, François (1948): *Au jardin des adages. 1016 proverbes en dialecte de Haute-Auvergne*. Clarmont-Ferrand: Auvergne Littéraire.

RONDOU, J.-P. [sic] (1911): *Folklore pyrénéen*. Tarba: Imprimerie Croharé. Reedicion 1991, Nimes: Lacour.

ROUX, Josep [Ros, Josep] (1971): *Proverbis bas-lemosins*. Tula: Lemouzi. Ed. de Robert Joudoux e Josep Migòt; primièra edicion 1883.

TRINQUIER, Pierre (1993): *Proverbes & dictons de la langue d'Oc d'après le Dictionnaire languedocien-français de l'abbé Boissier de Sauvages (1785)*. Montpelhièr: Les Presses du Languedoc.

VAYSSIER, Aimé (1879): *Dictionnaire patois-français du département de l'Aveyron*. Rodés: Imprimerie de Ve. E. Carrère.

VIDAILHET, François (1910): *Proverbes de la vallée d'Aure*. Lanamesan: Imprimerie Pax-Labor.

VOVELLE, Michel (1987): *Proverbes et dictons provençaux*. Marselha: Rivages.

ZÉGIERMAN, Frédéric (1999a): *Le Guide des Pays de France. Nord*. París: Fayard.

ZÉGIERMAN, Frédéric (1999b): *Le Guide des Pays de France. Sud*. París: Fayard.